Ion CIOCANU

ÎNCĂ O DATĂ DESPRE *UMERI* ŞI *UMERE*

Titlul microeseului de faţă nu va să însemne numai recunoaşterea faptului că ne-am mai referit la aceste două forme de plural ale unuia şi aceluiaşi cuvânt – *umăr*. El are menirea să ne ferească de greşeala generată din confuzia sensurilor exprimate de acel *umăr* care e „parte a corpului omenesc corespunzătoare articulaţiei dintre mână şi trunchi" şi care la plural are forma *umeri* şi acela care e „umeraş", adică „obiect pe care se atârnă hainele în dulap, cuier etc., format dintr-o bară orizontală (puţin curbată) care se introduce sub umerii unei haine şi dintr-un cârlig pentru agăţat; umăr, umerar" şi care la plural are forma *umere* (**Dicţionarul explicativ al limbii române**, pag. 1132-1133). Tableta se doreşte un răspuns cât se poate de calm şi respectuos unui coleg de breaslă care ne-a apostrofat că prin eseurile noastre noi forţăm uşi deschise, că ne ocupăm de lucruri cunoscute, elementare, de care au nevoie numai elevii din clasele începătoare etc. La riposta noastră că pluralul este o adevărată problemă în ştiinţa limbii, că am putea vorbi despre un fenomen complex şi complicat al pluralului, că – în fine – este curios şi antrenant acest fenomen, colegul a dat din mână a lehamite, chipurile: ce să mai vorbim?

Şi poate am fi încetat a ne ocupa de formele de plural diferite ale unora şi aceloraşi substantive (tip: *snopi* şi *snopuri*, *sâni* şi *sânuri*, *piepţi* şi *piepturi*...), dacă nu am fi citit într-o intervenţie publicistică interesantă şi utilă, în fond, semnată de un coleg cărturar (în fond) şi publicată într-un săptămânal bine îngrijit (iarăşi: în fond): „Crucea nu e atât de grea de dus (sic!), dacă umerele care o pot sprijini..." (*Literatura şi Arta*, 2006, 19 octombrie, pag. 4). Cine îndrăzneşte să ducă crucea pe... umere, adică pe umerare / umeraşe?

Evident, în context se cere folosit pluralul *umeri*!

Or, sunt atâtea cazuri în care formele de plural ale substantivelor ne pot juca festa fie din lipsă de cunoştinţe, fie

BDD-A20657 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:27 UTC)

din lipsă de... atenţie! *Umerii* şi *umerele* nu sunt numai un exemplu concret, dar şi un prilej cu care încercăm să atragem luarea aminte a tuturor iubitorilor de limbă, inclusiv a colegului la care ne-am referit ceva mai devreme, care – între altele fie spus – are şi lucrări demne de atenţie şi chiar de preţuire, că fenomenul pluralului necesită să fie luat în dezbatere cât timp greşelile la acest compartiment nu au devenit o simplă şi banală amintire.

OBRAJI, OBRAZE, OBRAZURI

La prima vedere, ce-i aici complicat: un obraz, doi *obraji*? Un coleg, de exemplu, are obraz rumen; când îl întâlnim şi pe un al doilea, vedem că ambii au *obrajii* rumeni, şi am pune punct discuţiei.

Dar scrie Iulian Filip în *Literatura şi Arta* din 19 octombrie (2006): „În cartea mea... vor figura trei preşedinţi de Republica Moldova, aproximativ opt premieri, toţi miniştrii culturii cu care am avut norocul şi nenorocul să fiu contemporan..., scriitori, actori, interpreţi, jurnalişti, personaje schimbate la faţă şi la obraze...”.

La *obraze*?

Corect!

Un obraz, doi *obraji* – „fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei; pielea care acoperă aceste părţi” (**Dicţionarul explicativ al limbii române**, pag. 707). Când e vorba însă despre „partea anterioară a capului omenesc; faţă, figură, chip”, despre „persoană, ins” ori despre „rang, condiţie, stare socială”, forma de plural a substantivului este anume *obraze*. Adică: un obraz, două *obraze*, substantivul nemaifiind masculin, ci – evident – neutru.

E un alt caz interesant, incitant, specific şi – nu în ultimul rând – foarte nimerit pentru a mai sublinia o dată importanţa cunoaşterii bune ori – de ce nu? – a intuiţiei sigure a fenomenului pluralului. Am zis „fenomenului”, şi sperăm să nu fi greşit, de vreme ce substantivele la numărul plural ne prilejuiesc nenumărate surprize: avem *termeni* (în lingvistică, în matematică etc.), dar şi *termene* (perioade de timp); avem *umeri*, dar şi *umere*, *capi*, dar şi *capete*, ba chiar şi *capuri*.

Iar revenind la *obraji* şi la *obraze*, ne vedem nevoiţi să constatăm că acelaşi dicţionar la care am făcut trimitere ceva mai devreme ne „fericeşte” şi cu o notă, între paranteze, că în cazurile în care avem în vedere „partea anterioară a capului omenesc: faţă, figură, chip” şi „persoană, ins”, pluralul substantivului *obraz* este şi *obrazuri* (pag. 708).

Bineînţeles, această, a treia, formă de plural a cuvântului *obraz* complică şi mai mult lucrurile, dar acestea trebuie învăţate, ştiute, asimilate conştient. Fără efor-

BDD-A20657 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:27 UTC)

tul intelectual cerut de fenomenul pluralului (dacă nu vă supără cumva reluarea expresiei) riscăm să comitem erori care numai oamenilor prea puțin cărturari li se par „mici", „lipsite de importanță" și – ca să vedeți! – „scuzabile".

TIMPURILE ŞI *TIMPII*

Substantivul *timp* este neutru și are pluralul *timpuri*, câtă vreme semnifică durata unei acțiuni sau a unui eveniment, ca în propozițiile „Toate acestea s-au întâmplat în timpul războiului" și „Pe timpurile de demult pe aici se întindeau păduri dese și bogate".

Dintre celelalte semnificații ale acestui substantiv neutru o evidențiem pe cea de categorie gramaticală cu ajutorul căreia desemnăm momentul în care se desfășoară acțiunea unui verb: timpul prezent, timpul trecut, timpul viitor, concordanța *timpurilor* etc.

Nu insistăm prea mult în direcția explicării fațetelor diferite ale singularului *timp* și ale pluralelor *timpuri*, relativ bine conștientizate de marea majoritate a vorbitorilor și scriitorilor de limba română.

Aspectul cel mai interesant, mai incitant și – drept consecință – cel mai greu de asimilat îl constituie *timpul* în accepție de substantiv masculin, uneori identificându-se – ca sens – cu timpul / timpurile în accepția de substantiv neutru. Un exemplu edificator aducem din Eminescu: „În calea timpilor ce vin / O stea s-ar fi aprins", în care forma *timpilor* exprimă absolut același conținut ca și *timpurile* (perioade determinate istoric, epoci etc.).

Autorii **Dicționarului explicativ al limbii române** consideră forma aceasta de plural „învechită", și nu fără temei. În orice caz, **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic** (sursă lexicografică normativă!) nici n-o mai pomenește.

Substantivul *masculin* (timp / timpi) există în limba noastră, este absolut imperios să-i cunoaștem semnificațiile și, bineînțeles, să-l întrebuințăm corect. El denumește „fiecare dintre fazele ciclului termodinamic al unei mașini termice cu piston, care corespunde unei curse complete a acestuia", ca în cazul oricărui *motor în patru timpi* (descifrarea sensului și exemplul sunt transcrise aici din **Dicționarul explicativ**, pag. 1092).

Timpul / timpii sunt termeni întrebuințați curent și în domeniul muzicii, în care semnifică „fiecare dintre fazele egale care alcătuiesc o măsură; bătaie" (*Ibidem*).

Delimitarea substantivului neutru (*timp / timpuri*) de cel masculin (*timp / timpi*) poate părea unor cititori un gest gratuit, nu este însă așa. Folosirea fiecărui cuvânt în contextul potrivit și cu forma de plural specifică și caracteristică

BDD-A20657 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:27 UTC)

n-a încetat să constituie un imperativ. În orice caz distinsa doamnă a lingvisticii române Mioara Avram n-a considerat un lucru inutil să ne prevină asupra sensurilor concrete, inerent diferite unul de altul, ale substantivelor *timp / timpuri*, pe de o parte, şi *timp / timpi*, pe de alta. În cartea sa **Limba română între corect şi incorect** (Chişinău, Editura Cartier, 2001, pag. 212-213) citim: „«Starea atmosferei determinată de ansamblul fenomenelor meteorologice» se numeşte *vreme* s.f. sau *timp* s.n. Ambii termeni sunt defectivi de plural cu acest sens, pe când cu alte sensuri pot avea plural: *vreme* are două forme de plural admise în normă, *vremuri* şi *vremi*, pentru sensurile «perioadă» şi «ocazie», iar *timp* are pl. *timpuri* pentru sensurile «perioadă» şi «categorie gramaticală» şi este s.m. cu pl. *timpi* când înseamnă «fază a unei mişcări, a ritmului»”.

Nu este deloc lipsit de importanţă faptul că un an mai devreme distincţia cuvenită între *timp / timpuri* şi *timp / timpi* o făcea, la Chişinău, Andrei Crijanovschi în **Dicţionar de dificultăţi ale limbii române** (pag. 386) şi nici acela că deosebirea de care ne-am ocupat în paginile de faţă – *timpul* s.m. cu pl. *timpi* şi *timpul* s.n. cu pl. *timpuri* – este făcută în chip tranşant de către autorii ediţiei a II-a, revăzută şi adăugită, din 2005, a **Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic** (pag. 798).

În ceea ce ne priveşte, n-am făcut decât să reluăm problema, în scop mai curând pur propagandistic decât propriu-zis ştiinţific, şi sperăm ca gestul să nu ne fie luat în nume de rău.

Gestaţie II (acuarelă)

BDD-A20657 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:27 UTC)